

„Amellett, hogy ez a személyes hitem, beágyazottságom, ami megtart, meg visz előre, hiszek abban, hogy van értelme a munkánknak”

Interjú Németh Nándorral

„Beyond the fact that this is my personal, deeply embedded creed that supports me and carries me forward, I believe that our work has meaning”

Interview with Nándor Németh

KOVÁCS KATALIN

KOVÁCS Katalin: tudományos főmunkatárs; Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca4.; kovacs.katalin@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1690-2570>

Katalin KOVÁCS: senior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies; Tóth Kálmán u. 4., H-1097 Budapest, Hungary; kovacs.katalin@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1690-2570>

A Németh Nándorral, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjú az elnyomorodó, leszakadó falvakban élők helyzetének javítását, a felzárkózást célzó fejlesztési tapasztalatairól szól.

Németh Nándor az ELTÉ-n szerzett geográfus diplomát, majd Nemes Nagy József irányítása alatt doktori fokozatot. Az ott kapott szakmai és emberi muníció, a területi kiegyenlítés iránti elköteleződés máig elkíséri, pedig ha úgy tetszik, Nándor letért arról az útról, amelyre doktori fokozata predesztinálta, és öt év fiatal kutatói ösztöndíj után nem élt a lehetőséggel, hogy pályafutását az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében folytassa. A tudomány és a gyakorlat közötti átmenet zónájában töltött, mintegy tíz év tanácsadói tevékenység után érkezett meg oda, ahol most van, a gyakorlati fejlesztéshez, annak is a legnehezebb változatához, amelyben a terpi szociális munka, a tudományos jártasság és a fejlesztői/tanácsadói kvalitások ötvöződnék. „Mindig volt bennem egy hiányérzet, hogy nem vagyok elég közel a problémához. Hogy még mindig túl... itt vagyok Pesten, túl messziről nézem, túl durvák a térképek, nagyon pixeles az a kép, ami itt van előttünk, hogy ez nem jó. És hogy egyébként nem hatásosak az eszközeink, pont ezért.”

Abban, hogy erre az elhatározásra jutott, szerepet játszott a családi háttér, mind a magával cipelt versenyhátrány tekintetében – többek között a szocializáció során elsajátítható ambíció és a kívánatos karrierösvényekre való biztos ráta-

lálás –, mind abban, hogy nem tudott nem „visszatekinteni” arra a településre, arra a közösségre, ahonnan származott. Előbbi, meglehetősen, visszahúzta: „*az én szüleimnek nem volt karrierje, csak munkahelye*”, utóbbi nem engedte: egyik mentorára, a Gyulajért Alapítvány kezdeményezőjére, dr. Balipap Ferencre emlékezve mondta: „*ő volt az egyik, aki vitte valamire az életben, és visszanezett a falujára. Nem sok ilyen volt. (...) a MALÉV-pilótától kezdve a sikeres vállalkozóig sokan voltak apám generációjából, akik vitték valamire. Csak ők már elfelejtették a hátterüket... Feri nem!*”

Gyulajjal való kapcsolatát nemcsak a kötődés érzelmi szálai tartották szorosan, hanem a szakmai érdeklődés is. Még egyetemistaként mérte fel a falu összes háztartását egy OTDK dolgozat keretében. A dolgozat konklúziója az volt, hogy „*Gyulajnak vége, ha nem történik valami. (...) Nem kellett hozzá tíz év, és teljesen összeomlott a falu. Hirtelen halt ki az a generáció, amelyik tartotta a települést a hátán, és nem volt utánpótlás.*”

A helyi gazdaságfejlesztést Nándor Gyulajon kezdte, ott tanulta meg a fejlesztői ambíciókat összhangba hozni a szegény sorsú, foglalkoztatáshoz nem szokott, de munkára vágyó, igyekvő emberek fokozatosan bővíthető, ám mégis csak korlátok közé szorult fogadókészségével, alkalmasságával. Gyulajon sikerült először egy mintegy ezer lakosú, túlnyomórészt romák által lakott falu gazdasági újraélesztését elindítani, a falu akkori polgármesterével és egy szűk fejlesztői csapattal, több támogatási csatornából, a falu és a rászorulóknak adottságaihoz mért/illeszkedő programokkal és maximális *jelenléttel*. A szónak itt több jelentése van, mert utal a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét programjára, amely – aktív helyi önkormányzati szerepvállalás mellett – Gyulajon is egyfajta támogató közeget teremtett a helyi fejlesztések számára, főleg a közösségfejlesztés és a szociális munka eszközeivel. De kifejezi azt is, hogy a sikerhez szükség volt arra is, hogy a nyertes pályázatok néhány évig megélhetést adjanak nemcsak a rászorulóknak, hanem a fejlesztőknek, köztük Nándornak is.

Amit Gyulajon megtanult a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal (a továbbiakban Málta) való szoros együttműködésben, azt 2017. január 1. óta a Málta alkalmazottjaként, a *Felzárkózó Települések Program* (FETE) gazdaság és foglalkoztatási szakterületének vezetőjeként igyekszik hasznosítani. Korábban is volt egy rövid időszak, amikor dolgozott a Máltával: 2012-ben a Gyerekesély programon, főleg az ún. 'Kistérségi Tükrök', azaz a fejlesztési terület helyzetének feltárásán és a programba illeszthető igények azonosításán munkálkodott. 2014-ben kezdeményezte a Málta fonyódi önkéntes csoportjának megalapítását, jelenleg a szervezet dél-dunántúli régiójának vezető helyettese.

Az interjúban szakmai útjáról, kikristályosodó fejlesztési filozófiájáról, a FETE szakterületi vezetőjeként pedig a felzárkózást célzó fejlesztés kihívásairól beszél.

Beszélg, kérlek azokról a feladataidról, amelyekkel kezdted a munkádat a Máltánál 2017-ben!

A Tiszabő-Tiszabura mintaprogram már ment akkor egy éve, '16 őszén vette át a Máltai Szeretetszolgálat a két falu általános iskoláját – ugye, előtte egy évvel

Gyulajét –, és akkor merültem el én, '17 őszén a tiszaburai varroda és asztalos üzem tervezésében. Akkor olyan közfoglalkoztatási mintaprogramban voltunk, ami beruházási pénzt is adott. Tehát odaadta a bért, a teljes épületfelújítási pénzt, a teljes berendezési pénzt, a felnőttképzés díját is, 16-16 ember munkadíját egy évre, csodálatos volt az egész. A mai napig büszke vagyok rá, mert úgy hozta az élet, hogy meg tudtuk valósítani, amit szerintem csinálni kéne ma ezekkel a vidéki emberekkel. Tulajdonképpen a maga komplexitásában tudtunk vinni egy projektet, aminek van fenntarthatósága. És nemcsak kamuból van, meg mindenféle támogatás mentén, hanem tényleg továbbvihető. Hogy létezik olyan környezet, olyan „konstellációk”, hogy meg tud állni.

Mi az, ami itt sikerült? Mi a titka? Hiszen Te magad is arról írtál korábban, hogy nem fenntarthatóak az ilyen vállalkozások.

Hát, több titka van, mindegyik fontos, nem lehet kihagyni egyik elemét sem. Az egyik titok az infrastruktúra volt. Hogy meg tudtunk építeni egy olyat, ami modern, kényelmes, működőképes. Nem spóroltuk ki a pénzeket, nem a gagyit kellett belerakni, tudtunk jó minőséget odatenni. Ez nemcsak arról szól, a gép hogy működik, hanem az érzés, amit kelt. Akik bementek oda emberek hogy érezték magukat. Nem azt látták, hogy használt varrógépekkel van telerakva a varroda, hanem eltátották a szájukat, hogy „*Úristen, minden új!*”! Semmi extrát nem vettünk, de normálisat vettünk, jót, újat. És hogy ki voltak szolgálva. Tehát tényleg nem kispórolni akartuk a pénzt, nem nyúlta le senki az építési költséget, meg hát, tudod, hogy szoktak a projekteken agyalni, hogy akkor a beszerzésből mindenki jól járjon, hogy a végén mi marad ott a hülye munkavállalónak, az meg mindegy. Itt most nem ez volt. Hanem megkapták, úgy, ahogy a BM odaadta nekünk, tök jó minőségben.

Ez az egyik, ami termelési szempontból is fontos, mert működnek a gépek és hozzák a pénzt. És nem állandó leállás van, meg javítás. A másik része, hogy a felnőttképzés, az nem úgy ment végbe, hogy íróasztal mellett, meg tábla előtt, vagy iskolapadban kellett őket tanítani. Nem egy elméleti tudás volt, hanem azzal a felelősséggel tudtuk őket tanítani, amiben az volt benne, hogy mi közösen folytatni fogjuk a munkát. Ennek az volt a titka, hogy az a két ember volt a szakoktató, akik a mai napig vezetik az üzemeket. Őket mi idejében megtaláltuk. Az asztalos kolléga már akkor előkerült, mikor az egésznek a tervezése zajlott, a varrodavezető Irénkét pedig nekem kellett megkeresnem akkor ott, és tök szerencsém volt. Megkerestem a Textilszövetséget, hogy tudnak-e segíteni, kell nekem egy varrónő Tiszaburára, és Irénke akkor ment nyugdíjba Tiszafüreden, ami oda harminc kilométer, és elvállalta ezt a munkát. Ez volt a titka: tehát mi úgy csináltuk végig a képzést, hogy ugyan formálisan két szakképző centrum volt a képző, ők adták az eszközt, adtak egy-két oktatót speciális tárgyakra, adtak anyagot, de a fő képző ember a mi saját szakoktatónk volt, akinek ők fizették a bérét, addig, amíg tartott az oktatás. Tehát a közfoglalkoztatásban lévő embereknek az volt a fő munkája,

hogy tanultak varrni, meg asztaloskodni. És ez nagyon fontos volt. 16-16 ember. Fontos volt, hogy kaptak egy megélhetési biztonságot – az ötvenezer forint nekik nagyon jó volt akkor –, hat órát ültek emiatt az iskolapadban, két óra volt még a további felkészülés, és így kitelt a nyolc órájuk. Ott voltak becsülettel, majdnem mindenki végig is csinálta.

Alig volt lemorzsolódás, és az volt még nagyon fontos, hogy egyből kapták a lehetőséget a folytatásra. Elkészült az üzem, ott tanult azokon a gépeken, és nem vette észre, hogy lejár a közfogi program, merthogy mentünk tovább. És ha jól emlékszem, még egy darabig közfoglalkoztatásban, de ahogy el tudtak kezdeni termelni, már minimálbéres munkavállalóként. Mégpedig szakképzett bérminimumon voltak, merthogy a szakmájukban helyezkedtek el. Hát az nekik olyan egzisztenciális előrelépést jelentett! És ugye, mi tényleg az utcáról hoztuk be az embereket. Ők, főleg az asszonyok, előtte nem dolgoztak. Semmi munkatapasztalata nem volt – olyan egy-kettő kivételével – a társaságnak, tehát, ugye nekik lelkiileg is, a mai napig, ha megnézed az elkészült kisfilmet is róluk, mindig megtalálja őket a sajtó.

Milyen kisfilmet?

A SPAR készített egy kisfilmet (<https://www.sparafenntarthatojovoert.hu/jelenlet>). Abban is ez van, hogy a mai napig könnyes szemmel mondják, hogy megemelte őket ez az egész történet. És ugye, az is kellett nagyon, hogy ehhez egy *Jelenlét programot* dolgozzunk ki. Tehát ott volt a szociális munka a környezetükben. Nem őmiattuk, hanem úgy egyáltalán: óvoda, iskola, és ők is a rendszer részei voltak. És Tiszaburán Bárti Marci kollegánk, aki a helyi programvezető, és a csapata iszonyú sokat tett bele. Hogy ez a lelki része menjen, a képességfejlesztés, hogy az egész családdal foglalkozunk. És akkor, ami még a szép az egészben, hogy Irénnével, a varrodával be tudott jönni egy magas színvonalú üzemszerűség. Ez nem azt jelenti, hogy ők olyan varrónők lettek, hogy itt Budapesten a divatvilágban megállnák a helyüket, nem tudnak túllszoknyát varrni a mai napig, nem tudnak egy csomó mindent, de sok mindent tudnak. És ennek az egész felnőttképzésnek pont ez a lényege, hogy ha valaki már harmincéves, negyvenéves, szült több gyereket, mindenféle megpróbáltatáson átment, nem az az elvárás, hogy ő profi varrónő legyen. Varrónőnek hívhatjuk, de neki az a dolga, hogy megvarrjon egy szatyrot vagy egy lepedőt, mert ez a feladat. És ha más lesz a feladat, akkor majd kisgyerekrühát varr. És ne mélyedjünk el abban, hogy öt évekig képezzük, hogy majd a női kosztüm belső zsebét is szépen meg tudja csinálni! Semmi szükség rá. És ezek az asszonyok szépen ráéreztek arra, hogy vannak ezek a monoton, de mégis elvégezhető feladatok, amiből ők pénzt tudnak keresni. És azóta csinálják. És a varroda most már eltartja magát.

Akkor itt nincs más dolgod, innen eljöttél, nem? Mi a beosztásod, a feladatod jelenleg?

A Felzárkózó Települések Programban a gazdaságfejlesztés, foglalkoztatási szakterület vezetése a feladatom. Tiszabura, Tiszabő, Gyulaj és Tarnabod is. Van-nak nagyok is: Arló, Tarpa, Zalakomár, ezek mind ilyen két-, három- és négyezres települések, de sok kicsi is van! Tatárszentgyörgy, itt a legközelebb, Pest megyében ez az egy van. Vannak a kapcsolódók: Monor, Csörög, Gyöngyöspata, de vannak városi szegregátumok is Egerben, Miskolcon. Száztizennyolc falu, a Málta a programvezető, de karitatív partnerekkel dolgozunk. A legnagyobb a Református Szeretetszolgálat, de sok település van az Ökumenikusoknál, a Katolikus Karitásznál, a Baptista Szeretetszolgálatnál, és sok falu egy-egy civilé. Egy alapítvány viszi Toldot, ő is a program része, bent van a Görög Katolikus Egyház, a Pünkösdi, a Hit Gyülekezete, egy-egy kis katolikus alapítvány, a jezsuiták, szaléziek, most már a bencések is, Pannonhalma, tehát ez a kör. Alsószentmárton, Lankó Józsi atya.

2019. július elsején indult a program, az első harmincegy településsel, és abszolút szociális programként indult, nagyon erős gyerekfókusszal, főleg koragyerekkorival, ez a mai napig tart. De már talán akkor is a *Fogantatástól a foglalkoztatásig* volt a jelszó; nem vagyok biztos abban, hogy ez a szlogen mikor született meg. Amikor a COVID kitört tavaly év elején, akkor jött a megkeresés, hogy kéne valamit csinálni gazdasági értelemben, egy gazdasági, munkaerőpiaci lábat.

Mesélnél erről a munkaerőpiaci lábról részletesen? Miről szól ez, milyen elemekkel?

Ez tavaly tavasszal indult a semmiből. Hirtelen ötletként egy kiskertprogramot dobtunk össze, ami hasonlít a szociális földprogramhoz. Egy felajánlásból nagyon olcsón tudtunk venni egy kamion vetőmagot, amit elkezdtünk szétosztani a lakosságnak a szociális munkásainkon keresztül, ebből elindult egy kis fejlesztési folyamat, ami tart a mai napig, hogy a kerteken keresztül meg tudjuk szólítani az embereket. A FETE most régiókban építkezik: van Dél-Dunántúl, Kelet-Magyarország, Borsod, Dél-Heves, meg a nógrádi. Ez tavaly nyáron elindult már, nemcsak a gazdaságfejlesztés, hanem látszott, hogy az oktatás is egy külön nagy történet lesz, a lakhatási program pláne, hogy akkor ezeknek kezdjen el megépülni valami szakmaisága, vezetővel, titkársággal, régiós koordinátorokkal, szakértőkkel, akik besegítenek. A Málta mindig is úgy élt, hogy egyszerre dolgoztunk, és egyszerre alakult át a szervezet, ennek minden előnyével és hátrányával. Ez sokszor kínló-dós, konfliktusos, nagyon elfáradunk benne, ugyanakkor nem eredményez túlságosan becsontosodott, előre kitalált, élheteretlen struktúrákat. A valósághoz van igazítva. Tulajdonképpen, ahogy a FETÉ-nek elindult a második éve, tisztázódtak a szerződések, a pénzügyi, mindenféle viszonyok, akkor kaptunk felkérést, felhatalmazást arra, hogy épüljön meg ez a szakterület. Ez intézményesülést jelent. Ez akkor azt jelentette, a régiókban legyen meg a koordinátori hálózat, tehát az én közvetlen munkatársaim, akik betagozódnak abba a régióba, ami viszi a FETÉ-t, meg minden szociális ügyet. Mivel a FETE nem az ország teljes területét érinti, ezért ezen belül csak négy „kupac” alakult ki, eredetileg csak hármat terveztek, de Nógrád és az északi rész kettévált, mert óriási a terület. Most már van kis ko-

ordinációs titkárság a kolléganőm vezetésével, akivel azóta formálisan is egy csapat vagyunk. Ő megépítette hozzá az adminisztratív háttérrel, építettünk egy műszaki csapatot idén, amelyik az épületeink műszaki tervezését végzi, mert ugye, sok beruházás vár ránk. És a vidéki régiókban a koordinátorhálózat egy éve fölállt, ők aztán maguk köré építik a további stábot, hogy az összes települést el tudjuk látni. Hogy mi történik a településeken, az diagnózis alapú, megnézik, hogy mire van szükség, és ezt a helyi *Jelenlét program* koordinálja. És amikor nekik már nincs kapacitásuk, nincs szakértelem, akkor belép az országos szakterületi program, ahonnan már le tudnak hívni forrásokat. Ez az egyik iránya, ezek vagyunk mi. Meg a lakhatás, meg az oktatás, meg a közösségfejlesztési rész.

A másik része, amit tulajdonképpen mi közvetítünk a központból feléjük, amikor azt mondjuk, hogy szerintünk kellene, hogy legyenek mintakertek, ahol meg lehet tanulni valamit gazdálkodni, termesztani; szerintünk jó lenne barkácsműhely, ahol a férfiak géphasználatot, bármit tudnak javítani, tudunk oda vinni gyerekeket tanulni. Egy csomó mindent így kitalálunk, vagy hát hozza az élet. Hogy a felnőttképzésbe bele tudnánk-e emelni. A közfoglalkoztatást központilag szervezzük. Vannak kipróbált minták, és ez a kettő dinamikában van egymással, hogy jön alulról, hogy mit szeretne, azt én véleményezem, meg a kollégák, és irányítgatjuk, hogy jó legyen. Aztán ha mi felülről próbálunk valamit, azt ő alulról véleményezi, hogy az neki stimmel-e vagy nem? Beleillik-e az ő kockájába, vagy nem illik bele, és akkor ebből elindul egy ilyen kis együttműködés, ami rengeteg odafigyelést igényel. Nagyon sok egyedi történet kezelését, de a mai napig hál' Istennek működik.

Tehát egy éven vagyunk túl, mint szakterület a gazdaságfejlesztésben. Le tudott menni egy teljes kertészeti ciklus idén is. Volt olyan település, ahol nagyon magas arányban is tök jól meg tudták csinálni. Amitől nem várunk mi semmit, tehát nem lesznek ők ettől kertészek, még a hagymáját se feltétlenül termeli meg, és nem is ez a célja, hanem a munkaszocializáció. Kicsit visszahozni egy olyan kultúrát, nem ezt a nagyon hagymázos vidéki romantikát akarjuk föléleszteni, hanem egyszerűen ennek a praktikumát. Hanem a kert, az egyszerűen azt jelenti, hogy tud előre gondolkodni, már másnapra készül, nemcsak a mában él, hanem van holnap, kell neki döntést hozni, effektíve meg kell mozdulni, meg kell csinálni dolgokat, és ha ez mind megy, akkor óhatatlanul lép egyet előre a család. És ebből kezdtünk el építkezni odáig, hogy a *Jelenlét házak* környékén most már vannak kis foglalkoztató műhelyeink. Van, ahol varrnak, van, ahol asztaloskodnak a férfiak, raklapokból bontják és csinálnak belőle magas ágyást, kerítést, meg tudnak javítani dolgokat. Ezek indultak el. Most kis fodrászatok fognak majd beépülgetni, ahol egy-két ügyesebb asszony, vagy fiatal akár, levágja a többiek haját, és akár el tudjuk küldeni tanulni, akár ott tud nyitni egy kis vállalkozást a mi segítségünkkel, és ez a probléma is meg lesz oldva. Ilyenek jönnek szembe, vagy ezeket próbálgatjuk.

Most tervezünk egy vertikális farmot Zalakomárban, ami egy teljes sötét-kamrás, csak LED-lámpákkal megvilágított, tök modern kertészet, aminek a kísérleti jellege az, hogy a mai automatizált, robotizált profi világba hogy tudjuk visszahozni az embert, és hogy tudjuk különösen a szegény embert visszahozni. Azt, aki ott munkavállalóvá kell, hogy váljon, tehát hogy ne zárjuk ki az embereket ezekből a terekből. Most elindul egy ilyen kísérlet, számtalan mérnök részvételével. Már megvan az épület, most szerződünk le a mérnökökkel a tervezési folyamatra, úgyhogy az egyik oldalról ez egy új technika lesz, másik oldalról egy társadalmi program, és nekem az benne a kihívás, hogy ezt a kettőt hogyan lehet összeházasítani, mert ha sikerül, akkor a fenntarthatósága megint ott lesz, hogy üzletileg nem kell gondolkodni, mert egy működő történetet rakunk össze, ami ontja magából a gyönyörű epreket. Másik oldalról meg be tud lépni az ember, aki nekem most nem tudunk elég utat mutatni előre, mert a mi eszközeink is végesek.

Tehát mindig kell valami új. Ahhoz, hogy igazán strukturális változásokat érvünk el, muszáj sokkal diverzebb rendszert fölépíteni, sokkal több választási lehetőséget adni a helyi fiataloknak, amivel még nem állunk jól országosan. Ezeknek a fiataloknak kell utat mutatni. Az egészségügy felé, az oktatás felé, hogy legyenek pályák. Cigány, nem cigány, mindegy, de hogy aki innen jön, annak legyen a fejében más minta is, mint amit a környezetében lát.

Kell ez, amikor a munkaerőpiac szívja a munkaerőt? Rengetegen el tudtak helyezkedni, amikor felpörgött a gazdaság. Hogyan tudtok erre rásegíteni?

Ahhoz hogy Magyarországon segítsünk, területi hatásokat érvünk el, és legyen benne valamiféle nagyobb fokú igazságosság, akkor ezt a közvetítő szerepet kell nekünk erősíteni. Magyarországon az látszik, hogy ez a gazdasági fejlődés, amin átmentünk, ez a fajta polgárosultság a maga irányjaival, ez oly mértékben távolodott el az egyébként egész más irányba tartó vidéki szegénységtől, hogy ma már nem értik egymás nyelvét. Ez két teljesen külön világ lett. Nincs meg az a fogaskerék, ami összekapcsolja őket. És ha ők összetalálkoznak, abból is csak ellenérzések lesznek, meg egy ilyen elidegenedés. Nem találják meg egymással a hangot. Amit mondasz, abban nagy segítség volt az a hirtelen fellépő munkaerőhiány, '16 elején, amikor például a gyulaji emberek tömegének lett munkája. Sok ilyen sztorinak kellene még megtörténni, csak ugye, Gyulajon volt egy közvetítő csapat, máshol meg nem volt. És kellett volna még sok faluban! Én most azt remélem, hogy ebből okulva ez a FETE program meg tudja építeni ezt a szolgáltató közeget nagyon sok faluban! És azt remélem, a mindenkori kormányzat lesz olyan bölcs, hogy majd megtartja ezt a hálózatot.

Mi ez a szolgáltató környezet? Nem munkaerő-kölcsönző cégről beszéltél?

Az a profi világ része. A mi szolgáltató közegünk a Jelenlét program, a kicsi Jelenlét ház, egy-két munkavállalóval, és a ráépülő, kiegészítő szakmaiság, amit mi kívülről ráteszünk. Valamiféle munkaerőpiaci tudás, a saját munkatársaink

képzése, felkészítése, az, hogy megoldjuk a munkába járást (gépjármű). Ma is mi magunk oldjuk meg az emberek eljuttatását a munkahelyre például a Nyírségben, egy olyan sofőrrel, akinek papírja van arra, hogy szállíthat embereket kisbusszal, megfelelő biztosítással. Ez nincs magától. Pénzbe kerül, energiába stb. Anélkül nem megy. Eddig mindig voltak kezdeményezések, amik feledésbe mentek, aztán újrameztük máshol. Most azt remélem, a FETÉ-nek lesz akkora nyilvánossága, meg szakmai háttere, hogy meg tudjuk mutatni az egész országnak, hogy kéne ezt csinálni!

Vajon tudsz-e építkezni lépésről lépésre? Lesz elég ember? Hogy sikerülhet száznál több településen azt biztosítani, hogy ott rendes Jelenlét program működjön?

Nehéz és egyre nehezebb lesz. Nyilván háromszáz településnél ez már egy komoly kihívás. Valószínűleg szétválík a történet, nem az én területem, de a szociális szakmai részében sincs ennyi képzett szociális munkás, olyan ráadásul, aki azt is csinálná, amit kell, valószínűleg nincsen. Azoknak, akik vannak/lesznek, valószínűleg több települést kell majd a nyakukba venni, ellátni egy koordinációt, és akik ott vannak helyben, szakmailag kevésbé lesznek képzettek. De azt gondolom, itt is ugyanaz a metodika fog működni, mint amit a varrónőknél elmondtam: nem fogja tudni a szakmáját teljességében, de azt a keveset, amit ott csinálni kell, azt megtanítjuk nekik jól. Abban a közegben működni fognak. És ha majd egy nagy, nehezebb ügy jön, nagy struktúrákról kéne dönteni, vagy egy falu társadalmát kéne átlátni, az nem az ő feladatuk lesz. De a közösségi programokat, azt a napi rutint, azt a józan, lelkiismeretes, kiszámítható működést hozni fogják. Ez akár lehet egy karrier is minden faluban a fiataloknak. A mi munkatársunkká válik ezen az úton, aztán, ha van kedve ezt csinálni, továbbtanul, mi meg segíteni fogjuk. Lesz belőle diplomás ember.

Tudjuk, hogy az EU Helyreállítási Alapjából nagyságrendekkel több forrás áll majd a FETE rendelkezésére. Ez 77 milliárd forint. Erre hogyan készültök?

Most ez hirtelen egy beláthatatlan nagyságrendű pénz. És itt bejön a dilemma, amitől én nagyon félek, hogy projektkörnyezetbe kerülünk. Tehát a FETE hazai pénznek is volt egy projektkörnyezete, volt egy tól-ig elszámolási időszak, de a két év között mindig volt egy fél év átfedés, ami biztosította a folyamatosságot, kiszámítható volt, nem az EU-s pályázati logika volt ránk kényszerítve. Most már egyébként kicsit szigorodott [az eljárásrend], ezt is értem, ezzel is együtt lehet élni. De most a nyakunkba veszünk egy olyan EU-s környezetet, ahol tulajdonképpen pont azzal megyünk szembe, amit a [Vecsei] Miklós mindig is mondott, hogy igazából nem tudjuk kiszámítani, hogy a következő hónapban mire kell költenünk a pénzt, ki tudjuk egy csomó elemét, de nem minden elemét számolni, és most tulajdonképpen ezt várja el tőlünk a rendszer. Tehát nekem pályázatot kell írnom, úgy előre, hogy amit nem írok le, arra nincs pénz. Bármit is hoz az élet, akkor szerződés módosítás, költségátcsoportosítás, azzal fogunk együtt élni. Tehát ebből a hetvenhét milliárd-

ból – ez nettó, erre jön az áfa –, ötvennégy vagy ötvenhat milliárd forintból lakhatás lesz, tizenöt lesz a miénk a gazdaságfejlesztésre (2026-ig beszélünk), és tízmilliárd az oktatásra. Ez a három. Az energetikával együtt van a lakhatásra ötvenmilliárd. Az energetika alatt értsd a naperőműparkok építését. Valószínűleg lesz az a megoldás, ami Tiszabón van, hogy a napelempark megtermeli az áramot, és szociálisan szétosztjuk a rászoruló családok között. Évente nem sok lesz, de ezt fogják építeni.

Egyébként azt látom, ahogy a költségvetést tervezzük, hogy nem olyan sok ez a pénz, merthogy akkora stábot kell fönntartani, meg akkora hálózatot, ami azért viszi a pénzt, tehát nagy program leszünk, de a konkrét fejlesztési része azért messze nem lesz ekkora. A lakhatási elem nagy küzdelem. Tulajdonképpen Európa legnagyobb szociális bérlakásprogramját kéne összerakni, *falun*, amit senki nem csinált egész Európában, senki. Nincs rá precedens. Ezt is, ha sikerül megugrani, annak azért nemzetközi híre lesz!

És kikkel dolgoztok együtt ezen? A te szakterületed merrefelé megy?

Külsősökkel, szakértőkkel. A gazdasági lábnál meg kéne vizsgálni, hogy tud-e ez a hátrányos helyzetű településhálózat igazán gazdasági potenciált adni a piaci vállalkozók számára, tehát befektetési területként tudnak-e számolni ezzel. Nem a mezőgazdaságra gondolok, vagy nem a nagyüzemire, hanem hogy a többi ágazat rá tud-e nézni úgy, meg tudom-e mutatni úgy ezt a világot, hogy azt lássák meg benne, ami ennek a pozitív oldala. Mert én azt gondolom, hogy rengeteg potenciál van ebben, és saját szerepemet itt látom. Az elmúlt egy évben sokat beszélgettem magántőke-alappal, vállalkozókkal, és az jön vissza, ha csak azt mondom, Tiszabura, akkor leráz mindenki, hogy hagyjam békén! Oda nem megyünk, cigányok vannak, ellopják, rosszak az utak stb. De akkor azt mondom, hogy akik ott vannak, a mi segítségünkkel igenis akarnak és tudnak dolgozni. A varroda is a nulláról épült, meg tudom mutatni, nem lopták szét, nem gyújtották fel, még egy sörösüveget sem vágta a falhoz, pedig szemben van a kocsmá, bejárnak reggel nyolcra az asszonyok dolgozni, büszkék rá, hogy ott dolgozhatnak, sorban áll a munkaerő. Szóval, ha kell munkaerő, mi ott vagyunk, tudunk ebben segíteni. Oké. Infrastruktúra van-e? Van. Tele vagyunk barnamezős épületekkel! Otthagytott TSZ major, otthagytott volt iparterület, minden második faluban van nagy ingatlan, kicsi meg minden faluban. Kül- és belterületen. Vannak-e közművek? Vannak! Lehet, hogy csatorna nincs, de minden más van. Ha nincs, akkor megoldjuk. Gázt nem tudunk bevezetni, de áramot igen. Lehet, hogy egy évbe kerül, de akkor is. Egyébként van egy csomó olyan hely, ahol megvan minden, hogy be lehet indítani a gyártást. És mindemellett tizedannyiba kerül! Sőt, huszadannyiba, mint Budapest mellett ugyanaz a telek. És akkor én azt tudom mondani egy vállalkozónak: tegyük mérlegre! Te eljössz egy olyan közegbe, ahol kapsz marha olcsón infrastruktúrát, ahol igazából te vagy a király, nincsenek igazából versenytársaid. Előre engednek a kormányhivatalban, mert te oda pénzt hoztál,

megbecsülnek, a helyi polgármester előre enged az ajtóban. Ott egy máltai, aki a te problémáid *jelentős részét* megoldja helyetted, vagy a te segítségeddel, nem kell munkaerőt vadásznod, nem kell a szociális problémáikkal foglalkoznod, vagy ha igen, szólsz, és segítünk. Cserébe: messze van a falu, lehet, az utolsó tíz kilométer marha rossz lesz az utakon, lehet, hogy nincs csatorna, és meg kell oldanod a szennyvízszippantást havonta kétszer. Tehát, hogy ezt árazzuk be! És volt, aki azt mondta, hogy „oké, megyek!”

És odament? Beruházott?

Nem, csak tervezi. Annyira gyorsan nem tudunk eljutni a megoldásokig, de van már nyitottság. Igen! És ebbe nagyon belejátszik a munkaerőhiány.

Tudom, hogy még Gyulajon is voltak fájdalmas csalódásaid, és erről nem ejtesz szót. Tényleg tiszta szívvel, meggyőződéssel tudod állítani, hogy tartósan lehet munkaerőt biztosítani azoknak a vállalkozóknak, akik a leszakadó településeken befektetnének?

Nyilván településtől függ, de amelyik nagyobb falu, ott igen. A kicsikkel nem nagyon tudok mit kezdeni. Megmondom őszintén. Ebben a világban, amit most pedzegetünk, a háromezres település alatt is van élet. Kétezer fölött már a nyakamat merem rá tenni, hogy az működőképes, de még az ezer-kétezer közöttieket is, bár az már kicsit billegős, attól függ, milyen a falu, milyen az összetétele, az elhelyezkedése, abban is el tudom képzelni. Én még egy Gyulajban is el tudnám képzelni, hogy odajön egy befektető és megcsinálja, és boldogul vele. Nem reménytelen! Gyulaj majdnem ezerfős. Fogy, most esett le ezer alá. Kilencszáz valamennyi. Gyulaj nagyon nehéz terep, meg például Csenyétével is nehéz mit kezdeni. Tehát egyszerűen olyan mélységű a társadalmi probléma, hogy ott nem a befektetés a kérdés. Valószínűleg Gyulajon se.

Az is nagy dolog lenne, ha az emberek nem helyben, hanem másutt, a környéken tudnának elhelyezkedni!

Na, ez a dilemmánk! Azt, hogy ez máshol hasznosuljon, a közvetítő szerepünkkel biztosítani tudjuk hosszú távon. Ezt meg lehet tanítani intézményeknek is. Szerintem ez a megoldás! Oda kell menni a faluba, ott ezt a közvetítő szerepet, aki tudja vinni stabilan, az tud munkaerőpiaci hatásokat elérni. Ez teljesen biztos! Így, hogy kiviszem a munkaerőt. Tehát azt az irányt ezzel tudjuk jól csinálni. Kell felnőttképzés, kell szociális munka, kell mentorálás, kell buszjárat, kell minden, de ez működtethető! Tehát azt én túlzásnak érzem, hogy indiai munkaerő dolgozik a földeken Szabolcsban!

Még nem válaszoltál arra a kérdésre, hogy miként tudsz felállni a súlyos csalódásokból. Azt várod, hogy valaki a munkájával megmentsen egy falut, és kiderül, hogy tévedtél? Ebből hogyan lehet felállni, és másik faluban ugyanezt elkezdni?

Háát... nehezen. Ennek sok árnyalata van, vagy iránya. Egyrészt megvisel, tehát azért ezt így le kell fektetni, tehát nekem azért sok ősz hajszálam lett Gyulajtól. Hordozok egy csomó sebet, meg fájdalmat, marad is. Ez az egyik része. A másik, hogy egyre inkább megtanulom ezeket belekalkulálni a történetekbe. Tudom, hogy lesz ilyen. Ha fölkészülök rá, könnyebben el is viselem. A harmadik része, hogy megtanulok távolságot tartani a saját programjainktól, és hála Istennek, most olyan helyzetben vagyok – furcsán hangzik, de most nagyon jólesik, hogy itt vagyok Budapesten és nem járkálok vidékre. Nem kell elsüllyednem konkrét sztorikban. Pont azért, mert lelkileg már nagyon megviselt az elmúlt sok évben minden. Gyulaj megtorpanása, az nagyon-nagyon megviselt. Vagy az, hogy ott tulajdonképpen kipörgött a programunk. A szociális fejlesztéseknek van folytatása a Máltai Jelenlét programban, de gazdaságfejlesztési téren nem azzal a lendülettel mennek a dolgok, ahogy korábban. Nagyon megviselt egy csomó ügy Tiszabura meg Tiszabó kapcsán is, amiket már nem éltem meg napi szinten, meg nem rajtam csattant a konfliktus, de másodsorban igen. És már az is sok volt. Úgyhogy én most kell, hogy tartsak távolságot ezektől. Hála Istennek, most ezt egyre inkább meg tudom tenni! Úgyhogy, most így tudok működni még egy darabig. Valószínűleg én már nem fogok tudni visszamenni ezekre a vidékekre, nem hiszem, hogy még egyszer újra tudnám kezdeni Gyulajt, sőt biztos vagyok benne, hogy nem. A negyedik része, hogy azért van egy erős hitem, én hiszek abban, hogy ez működni fog! Az ötödik szempont az, hogy megvan a szabad akarat, nem elszenvedem, hogy ez a sorsom, jaj, ez kellett történjen, hanem én mentem bele helyzetekbe, ezért meg tudom beszélni magammal, hogy akkor legközelebb majd válasszak más utat, vagy nem muszáj úgy belemenni. Vagy ha belemegyek, tudjam azt, hogy annak lehet olyan következménye, hogy kapok két nagy pofont a végén. De én mégis hiszek ebben a munkában! Amellett, hogy ez a személyes hitem, beágyazottságom, ami megtart, meg visz előre, hiszek abban, hogy van értelme a munkánknak.